

БРАЧНИ И ПАТЕРНИТЕТСКИ СПОРОВИ ПО ЗАКОНУ О БРАКУ И ПОРОДИЧНИМ ОДНОСИМА СР ХРВАТСКЕ (*)

Новим Законом о браку и породичним односима СР Хрватске у многоме су измењени правни односи између чланова породице а она сама је постављена на друкчије основе у односу на раније стање. Тако је нпр., ванбрачна заједница у погледу неких односа (издржавање ванбрачног друга — чл. 254. до 258; имовински односи ванбрачних другова — чл. 293.) у знатној мери изједначена са брачном. Установи старатељства уопште, а старатељском органу напосе, дато је значајно место и стављени су му у надлежност важни задаци у регулсању породичних односа и статуса извесних лица (чл. 169. до чл. 233) итд.

Крупне измене извршене Законом, а, разумљиво, и промене у подели законодавне компетенције између федерације, са једне и република и покрајина, са друге стране (чл. 281. Устава СФРЈ) захтевале су комплетно измењен приступ проблему заштите и поступка у коме се та заштита остварује, у домену породичних и брачних односа. Због тога је овај Закон, детаљно регулишући начин и поступак заштите поменутих односа, створио један целовит и, за сада најпотпунији систем посебних парничних поступака који се воде ради разрешавања спорова из брачног и породичног статуса.

Осми део Закона, под насловом „Поступак пред судом“ обухвата заједничке одредбе, учествовање органа старатељства у поступку, посебне парничне поступке, и то, поступак у брачним споровима, поступак ради утврђивања и оспоравања очинства и материнства, поступак у споровима ради поверавања деце на чување и одгој, поступак у споровима ради издржавања, и даље, ванпарничне поступке и посебне поступке извршења и обезбеђења.

Овај приказ има за циљ да да само приказ посебних парничних поступака (сем поступка у спору ради издржавања код кога нема никаквих новина), који, међутим, не би био целовит ако се не би осврнуо и на тужбе које су предвиђене ради остваривања заштите одређених односа у материји брачног и породичног статуса, па ће, због тога, бити обрађени и одговарајући чланови осталих делова Закона, који иначе уређују материјалноправне односе.

I. — Трећи део Закона, одељак II, посвећен је регулсању породичног статуса детета. Поред претпоставки о брачном и ванбрачном очинству и материнству, он исцрпно уређује тужбе које се могу поднети ради утврђивања и оспоравања статуса детета.

Но, пре излагања о овим тужбама ваља рећи да у Закону нема суштинских промена у односу на основ за одређивање статуса детета. За брачно очинство то су: закон (претпоставка о брачном очинству садржана је у чл. 97, ст. 1. и 2. и чл. 98) и судска пресуда (чл. 97, ст. 3) у случају када је муж мајке из каснијег брака са успехом оспорио своје очинство. И у овом последњем случају у крајњој линији основ је Закон, јер се оцем детета сматра муж мајке из претходног брака, ако

(*) Овај Закон је објављен у Народним новинама бр. 11/78. од 21. марта 1978. године, ступа на снагу осмог дана од дана објављивања, а примењиваће се од 1. јануара 1979. године.

је дете рођено у прописаном року, разумљиво под условом да постоји правноснажна пресуда која је напред описана. Основи ванбрачног очинства су признање и судска пресуда (чл. 99.). За материнство пресуда се такође појављује као основа сродничке везе (чл. 121., 122., 129. и 130).

У Закону су посебно изложене тужбе за утврђивање и тужбе за оспоравање. Оваква систематизација је карактеристична за наше позитивно право. Класификацији у овом акту се може замерити што тужбу за оспоравање признатог очинства излаже у пододељку о тужбама за утврђивање.

За утврђивање очинства предвиђају се следеће:

1. *Тужба за утврђивање ванбрачног очинства коју подноси лице које је дете признало за своје, а мајка, дете старије од 16 година, или старалац када је његова сагласност потрбена, нису дали сагласност за признање, или и у року од 30 дана од пријема, нису одговорили на обавештење о признању. Рок за подношење ове тужбе је година дана од пријема обавештења о несавласности са признањем. (чл. 115). Странке у поступку су, према чл. 323. ст. 1, лице које је дете признало за своје дете и мајка, односно старалац), као тужени. (Закон о односима родитеља и деце САНП — чл. 43. — садржи сличну одредбу о странкама, но одредба Закона СР Хрватске је боље формулисана). И судови су се давно пре доношења наведених Закона изјашњавали о оваквом решењу питања пасивне легитимације. В. одлуку у ЗО 1960-I, а од новијих нпр. пресуду ВС Србије, Гж. 740/76, од 13. X 1976. године (Билтен судске праксе ВС Србије за 1976. годину). Пропуст тужиоца да као тужене наведе и дете и мајку има, под условом да је поучен како да поступи, за последицу одбацивање тужбе као неуредне (чл. 324, ст. 2). (О оваквом регулисању свој став ћемо дати на крају излагања о тужбама за утврђивање очинства и материнства, јер одредба има генерални карактер — важи за све тужбе.)*

Иначе, формулација чл. 115. и осталих одредби које уређују тужбе ради утврђивања очинства упућују на закључак да тужбу за утврђивање ванбрачног очинства не може поднети ма које лице које себе сматра оцем детета, већ само оно које је претходно, на Законом прописани начин признало своје очинство. Према томе, признање очинства и несавласности овлашћених лица са признањем су посебне процесне претпоставке за подношење тужбе у питању. Уколико оне не постоје, тужба ће бити одбачена. Једини изузетак од овог правила предвиђен је чланом 127. Закона, који говори о тужби за оспоравање очинства детета рођеног ван брака. Овом тужбом лице које себе сматра оцем детета оспорава очинство лицу које је дете признало за своје, тражећи истовремено да суд *утврди* његово очинство. Може се, дакле, говорити само о једној, да је тако назовемо, „правој“ тужби за утврђивање ванбрачног очинства коју подноси претпоставани отац — тој тужби мора претходити признање очинства. Друга тужба је усмерена на утврђивање, али истовремено и на оспоравање, те је поред декларације уперена и на преображај. Ипак, у оба случаја претпоставка за вођење спора је признање очинства — било тужиоцево, било трећег лица.

Спор који, евентуално постоји између лица које себе сматра оцем и мајке детета (одн. детета), а који није добио свој изражај у признању и несагласности мајке (одн. детета) са тим признањем, не сматра се довољним за подношење тужбе. Решење је целисходно и уперено на спречавање непотребних парничења. Слична решења се срећу и у законима осталих република и покрајина (чл. 30. ЗРД СР Црне Горе, ЗРД СР Македоније, чл. 41. Закона о zakonski zvezi in družinskih razmerjah СР Словеније, чл. 28. и 35. ЗРД Србије, чл. 30 ЗРД САП Косово, чл. 29. ЗРД САП Војводине).

2. *Тужба за утврђивање ванбрачног очинства коју подноси дете* (чл. 117). Ову тужбу до пунолетства детета, или и после њега, ако је над дететом продужено родитељско старање или је оно потпуно лишено пословне способности, подноси мајка, ако је она законски заступник детета, односно старалац са одобрењем органа старатељства. Странке у овом поступку су дете и лице за кога се тврди да је отац и мајка (одн. старалац). Овакво уређење (изричито прописано чланом 323, ст 1) доводи до ситуације да се мајка може појавити у двострукој улози: као законски заступник тужиоца и као тужена. И поред тога што „су у питању односи родитеља и детета, а за промену таквих односа непосредно су заинтересовани дете, лице које се сматра оцем детета и мајка детета“⁽¹⁾, страначка конструкција поступка трпи очевидну нелогичност: законски заступник једне странке је у исто време противник те странке. Ако је дете тужилац, а мајка тужена њихови интереси су, формалноправно, у супротности, те би по члановима 215. и 326. детету требало поставити стараоца за посебан случај. Ипак, суштински у оваквим споровима интереси мајке и детета нису у супротности (арг. чл. 118. по коме је и мајка овлашћена да поднесе тужбу за утврђивање ванбрачног очинства). Због тога налазимо да начин на који је регулисана страначка легитимација у чл. 323, ст. 1. није најбољи. Мање проблема би изазвало уређивање питања пасивне легитимације за сваку тужбу понаособ. У конкретном случају има више места решењу према коме би се и мајка и дете појављивали као тужиоци, али дикција чл. 117. то не допушта, јер је изричито речено да мајка подиже тужбу у име детета. Међутим, одредба чл. 118. којом је предвиђена могућност да мајка као тужилац поднесе тужбу, изгледа да решава ову противречност, али само донекле. Ако она подноси тужбу у име детета пре његовог пунолетства, тада се у истој тужби као тужиоци могу појавити мајка и дете. Но, ако она у име детета поднесе тужбу после његовог пунолетства (на пример продужено је родитељско старање над дететом) дилема остаје, јер мајка као тужилац може поднети тужбу до навршене 18 године детета. В. ипак чл. 325).

3. *Тужба за утврђење ванбрачног очинства коју подноси мајка* (чл. 118). За разлику од закона осталих република и покрајина (в. нпр. законе СР Словеније — чл. 92. —, СР Црне Горе — чл. 31. —, САП Косова — чл. 23. —, САП Војводине — чл. 32, итд.) који право на тужбу дају само детету, лицу које себе сматра оцем и евентуално, органу старатељства, овај Закон овлашћује мајку да као тужилац, дакле странка у

⁽¹⁾ Из образложења пресуде ВС Србије Гж-740/76, 13. X 1976. године, Билтен ВС Србије за 1976. годину.

поступку, тражи утврђивање очинства свог детета. Овакво уређење има свог оправдања. Оно лежи у овлашћењу мајке да се сагласи односно не сагласи са признањем очинства. Ако већ има ово право, због чега јој не дати и право на тужбу, када лице које она сматра оцем одбија да призна дете за своје. Тужба се може поднети до навршене 18 године живота детета. Поред мајке, странке у поступку су дете и лице за које се тврди да је отац. Решење које смо изнели у претходној тачки, тј. да мајка и дете буду тужиоци, а описано лице тужени, могуће је увек уколико и дете жели да тужи. Конструкција у којој би мајка била тужилац, а дете и лице за које се тврди да је отац, тужени, трпи исте замерке као код претходне тужбе, сем у случају у ком мајка истовремено није и законски заступник детета.

4. *Тужба за утврђивање ванбрачног очинства коју подноси орган старатељства* (чл. 119). Ова тужба се подноси у случају када је мајка означила пред матичарем лице које сматра оцем детета, али касније, занемарујући интересе детета није покренула поступак за утврђивање очинства. Тужба се може поднети у року од две године после рођења детета. Овако кратак рок је, несумњиво, прописан да би се у што краћем времену разјаснило питање статуса детета. Ипак, није ли остављени рок искувише кратак да би се донео закључак о томе да мајка занемарује интересе детета? Са друге стране, мајка као тужилац може тужити до навршене 18 године детета. Због чега је онда њој остављен овако дуг рок? Мишљења смо да би рок за ову тужбу требало изједначити са роком за тужбу мајке. Поред тога, требало би допустити ову тужбу и када мајка пред матичарем није означила оца детета. Ово са разлога што, по чл. 100. и 101. Закона, мајка може означити оца у пријави рођења детета матичару, а после тога само по упозорењу матичара да то учини. Ове радње су везане за рокове који овим Законом нису прописани, али ће, вероватно бити прописани актом о матичним књигама и биће везани за време непосредно по рођењу детета. Ако мајка касније одлучи да означи оца детета, орган старатељства не би могао поднети тужбу. Зато му ово право треба дати и у случају када је мајка њему, а не само матичару, и то у било које време до пунолетства детета, означила оца, а касније занемарила интересе детета и није повела поступак.

Посебна процесна претпоставка за вођење овог поступка је *непротивљење* мајке судском утврђивању очинства (чл. 119, ст. 2). Суд се, према томе, среће са проблемом утврђивања става мајке. Дикција цитиране одредбе не оправдава закључак да је потребан изричит пристанак мајке (дат писмено или на записник пред судом). Изгледа да је довољно да суд или орган старатељства обавести мајку о томе да се води поступак и упозна је са њеним овлашћењима. Уколико се она до правноснажности пресуде не успротиви вођењу поступка, требало би сматрати да је ова посебна процесна претпоставка испуњена. Чини нам се да такво решење више одговара интересима детета.

Иначе, када тужбе за утврђивање очинства подносе дете, мајка или орган старатељства, оне се могу уперити и против наследника лица за које се тврди да је отац детета (чл. 120. ст. 1). Рок за подношење ове

тужбе је година дана од смрти тог лица, а ако оставински поступак у том року није окончан, онда се тужба може поднети у року од шест месеци по окончању оставинског поступка (чл. 120, ст. 2).

За утврђивање материнства предвиђене су две тужбе:

1. *Тужба коју подноси дете* (чл. 121), може се поднети до навршене 25 године живота детета. У име малолетног детета или детета над којим је продужено родитељско старање или је оно потпуно лишено пословне способности, тужбу подноси лице које га по Закну заступа. У Закону, за разлику од случајева утврђивања очинства, не постоји одредаба о томе ко је све странка у поступку. По аналогији, тужена би била жена за коју се тврди да је мајка, као и жена која је као мајка уписана у матичне књиге, ако постоји, с тим што у овом последњем случају дете мора истовремено оспоравати материнство жени која је уписана у матичне књиге (арг. чл. 131). Ова тужба се може поднети и после смрти жене за коју се тврди да је мајка, под истим условима као и против наследника лица за које се тврди да је отац (чл. 121, ст. 3).

2. *Тужба коју подноси жена која себе сматра мајком* (чл. 122) може се поднети до навршене 18 године живота детета. Тужени су дете и жена која је као мајка уписана у матичне књиге, ако постоји.

Други пододељак ове главе посвећен је *оспорувању очинства и материнства*.

За оспорување очинства Закон прописује:

1. *Тужбу за оспорување признатог очинства* (чл. 116), која је, као што је напред речно, регулисана у пододељку о утврђивању очинства. Тужбу подноси лице које је признало дете за своје, а касније сазнало за околности које би искључивале његово очинство. Субјективни рок за подношење ове тужбе је 6 месеци од сазнања за те околности, а објективни 10 година од рођења детета. За странке у овом спору важи оно што је речено за утврђивање очинства под 1.

2. *Тужбу за оспорување брачног очинства коју подноси муж мајке који се по Закону сматра оцем детета ако сматра да није отац* (чл. 123). У погледу рокова за ову тужбу и странке важи исто што је речено у претходној тачки, с тим, што у овом спору тужени може бити и ранији муж мајке (чл. 97, ст. 3. и чл. 322, ст. 3).

3. *Тужбу за оспорување брчног очинства детета коју подноси мајка* (чл. 125). Из дикције одредбе проистиче да мајка не може оспоравати очинство лица које је дете признало за своје или је његово очинство утврђено правноснажном судском пресудом. Она, дакле, може оспоравати само очинство свог мужа (ранијег или садашњег) који се по Закону сматра оцем детета. Одредба је разумљива: за пуноважност признања потребна је њена сагласност, те је, ако је имала шта замерити признању очинства извесног лица, то могла учинити у току поступка признања. Са друге стране, чак ни детету које има највећа права) није дато овлашћење да оспорава очинство утврђено судском пресудом, па нема оправдања давати га мајци. То тим пре што је у поступку утврђивања очинства, без обзира ко га покреће, она увек странка.

Рок за тужбу износи шест месеци од рођења детета. Странке су мајка, дете и лице које се по закону сматра оцем детета.

4. *Тужбом за оспоравање очинства коју подноси дете* (Чл. 126). Овом тужбом дете може оспоравати и брчано и ванбрачно очинство, сем оног које је утврђено правноснажном пресудом, дакле тужбу може поднети ради оспоравања очинства мужа мајке који се по Закону сматра његовим оцем и лица које га је признало за своје. У оба случаја тужена је и мајка. Тужба се може поднети до навршене 25 године живота детета.

5. *Тужба за оспоравање очинства детета које је друго лице признало за своје*, уз истовремено тражење утврђивања свог очинства (чл. 127), коју подноси лице које себе сматра оцем. Овом тужбом се може оспоравати само *ванбрчано* очинство и то само оно које за основ има признање детета. Тужба мора садржати захтев уперен на утврђивање очинства тужиоца. Тужени су мајка, дете и лице које је дете признало за своје (чл. 323, ст. 2).

Рок за подношење тужбе је једна година од уписа оспораваног очинства у матичне књиге. Налазимо да је у овом случају требало предвидети субјективни рок који би текао од дана сазнања за упис у матичне књиге другог лица као оца и објективни рок од 10 година по рођењу детета, који је прописан и за неке друге тужбе за оспоравање, све из разлога што је упис другог лица по природи ствари неприступачан или непознат лицу које себе сматра оцем.

За оспоравање материнства предвиђене су три тужбе, које подносе: (1) жена која је уписана у матичне књиге као мајка детета, у ком случају се тужба подноси у року од 6 месеци од сазнања за чињеницу која искључује материнство, а на касније до навршене 5 године живота детета (чл. 129); (2) жена која себе сматра мајком и која истом тужбом мора тражити утврђивање свог материнства, у року од шест месеци од сазнања да је мајка детета, а најкасније до навршене 5 године живота детета (чл. 130); (3) дете, против жене која је уписана у матичне књиге као његова мајка, сем у случају кад је материнство утврђено правноснажном судском одлуком, до навршене 25 године живота (чл. 131). У погледу странака сходно важи оно што је речено за оспоравање очинства.

Иначе, у случају кад муж мајке оспорава своје очинство, његови наследници могу наставити започети поступак, али не могу поднети тужбу (чл. 124). За случај да у току поступка умре жена која је као мајка уписана у матичне књиге, није ништа речено, али ваљало би применити исто решење.

Не може се оспоравати очинство детета после његове смрти (чл. 128). Исто би требало да важи и за оспоравање материнства.

У погледу допуштености утврђивања или оспоравања очинства детета зачетог вештачким путем решење је као и у другим републичким и покрајинским законима (чл. 132, и 133).

Одредбе Закона које се односе на сам поступак покренут неком од горе приказаних тужби доносе интересантне и крупне новине. Ми ћемо анализирати само најзначајније.

а) *Страначка легитимација*

Већ је на више места било речи о одредбама чл. 323. који одређује круг лица која морају, као странке, учествовати у поступку који се води ради статуса детета. Ово питање има посебан материјалноправни значај, на шта је указано.

Међутим, процесноправне последице оваквог уређења нису ништа мање битне.

У теорији грађанског процесног права преовлађује схватање да је питање стварне легитимације материјалноправне природе, те је конвенција таквог става да се, у случају да тужбом нису обухваћени сви који према стању материјалноправног односа то морају бити, тужбени захтев одбија као неоснован. Закон о браку и породичним односима СР Хрватске, међутим, даје друкчије решење, приписујући недостајању неког од потребних лица карактер процесне претпоставке, па за такве случајеве предвиђа *одбацивање* тужбе (чл. 324, ст. 2). Он, наиме, налаже суду да у случају у коме као тужиоци или тужени нису обухваћена лица из чл. 323, позове тужиоца да уреди тужбу тако што ће позвати потребно лице да се тужби придружи, односно тако што ће тужити лице које недостаје. Уколико тужилац овако не поступи, суд ће тужбу одбацивати као неуредну, по чл. 109. ЗПП.

Решење има својих позитивних и негативних страна.

Кад је у питању посивна легитимација, није тешко тужбом обухватити сва лица која по закону треба да буду тужена. Међутим, кад је реч о тужилачкој страни, ситуација може бити сасвим неповољна за лице које подноси тужбу. Нико се не може натерати да буде тужилац, па је могуће да лице које има овлашћење за остваривање неког права (али само заједно са лицем по чл. 323), буде у томе онемогућено. (Додуше, иста замерка стоји и у конструкцији да има места одбијању захтева, а не одбацивању тужбе.) Овакве ситуације указују на тачност закључка да регулисање круга лица која морају бити странке, генералном одредбом као у чл. 323. ствара крупне проблеме. Да је одвојено регулисано питање активне односно пасивне легитимације, да је оно уређено за сваку тужбу понаособ и да је то учињено на еластичнији начин (нпр. прописивањем могућности да се неко лице просто придружи којој од странака, без својства странке, али са њеним положајем) многи проблеми би били избегнути.

Ипак, упркос теориској неоправданости решења да се услед недостатака страначке легитимације тужба одбаци, позитивне стране преовлађују. Ако је већ од самог почетка поступка очевидно да ће тужбени захтев морати да буде одбијен, чему онда водити поступак, доносити пресуду, итд, кад је далеко лакше и са мање времена и трошкова скопчано одбацивање тужбе. Последице правноснажности пресуде којом би тужбени захтев (у оваквим парницама) био одбијен, односно последице доношења решења о одбацивању тужбе суштински се не разликују:

пошто се у наредном спору, у случају да је тужбени захтев одбијен, мора појавити лице које је недостајало да би се добио изглед на успех, нема говора о идентитету, јер странке нису исте, те раније донета пресуда не спречава суд да одлучује. Због тога је рационалније донети решење о одбацивању тужбе. Разуме се, овакво стање материјално-правног односа и идентитет у процесноправним последицама доношења пресуде, одн. решења, је изузетак, те нема места проширењу на друге спорове.

б) *Положај странака у поступку*

По чл. 325, ст. 1. странке на тужилачкој, односно туженичкој страни су јединствени супарничари, са свим последицама које из таквог положаја проистичу.

У Закону није речено, али је очевидно да су оне и нужни супарничари.

Закон, осим тога, предвиђа могућност да се, ако тужбу подноси овлашћени субјект у законском року, њему може придружити и лице коме је тај рок истекао, али је иначе овлашћено за подношење тужбе (чл. 325).

в) *Остале значајније одредбе*

— у патернитетским споровима се не може донети пресуда због изостанка, нити пресуда на основу признања, нити се тужилац може одрећи тужбеног захтева, нити се може закључити поравнање (чл. 327, ст. 1. и чл. 303). Ово није ново решење и разлози за његову оправданост познати су у нашој теорији. Види, ипак о могућности доношења пресуде на основу признања код Познића⁽²⁾.

— у овим споровима ревизија је увек допуштена. Како се ради о поступку чије је регулисање у надлежности република односно покрајина, сматрамо да је потребно да се оваква одредба унесе и у остале одговарајуће републичке и покрајинске законе, јер одредбе ЗПП у том погледу нису довољно јасне.

II. — Одредбе Закона о тужбама за поништај брака и утврђивање постојања односно непостојања брака не садрже значајније новине. Због тога ће приказ брачних спорова бити посвећен процесним питањима у вези са разводом брака.

За покретање поступка за развод брака предвиђене су три радње странака:

1. *Заједнички предлог брачних другова* (чл. 56) који се подноси у случају да у браку постоје малолетна заједничка или усвојена деца, или деца над којима је продужено родитељско старање или су потпуно лишена пословне способности. Предлог се подноси из бракоразводних разлога предвиђених у чл. 54. Закона, тј, уколико су из узрока наведених у овом члану, брачни односи тешко или трајно поремећени, као и ако су од престанка заједничког живота протекле две године, а нема изгледа за његово поновно успостављање. Овај предлог се може поднети и за време трудноће жене, односно до навршења једне године живота

(2) Познић, Грађанско процесно право, Београд, 1976. стр. 388.

њиховог заједничког детета. У ствари, по правилу ће се брак у овом последњем случају развести на основу заједничког предлога, јер по чл. 54, ст. 3, муж не може тражити развод ако жена на њега не пристане, а по чл. 312, ст. 3, тужба за развод се сматра заједничким предлогом уколико тужени изричито изјави да не оспорава основаност тужбеног захтева. Како неоспоривање основаности захтева за развод брака по правилу значи пристанак на развод, горњи закључак би био тачан. Изузетно, ако жена пристане на развод, али нпр., поднесе противтужбу, развод се изриче на основу тужбе и противтужбе, а не на основу предлога. Исто је ако тужбу поднесе жена, но у таквом случају није реч о опасној ситуацији, јер одредба делује ограничавајуће само у односу на мужа.

Како се брак на основу заједничког предлога разводи из разлога предвиђених у чл. 54, суд је дужан да утврди постојање трајног или тешког поремећаја односа између брачних другова и постојање узрока који су до тога довели.

У случају да један брачни друг одустане од заједничког предлога, предлог ће се сматрати тужбом оног брачног друга који је при њему остао (чл. 312, ст. 4). Закон није одредио време до кога један од брачних другова може одустати, али по аналогији са чл. 317, ст. 2., треба узети да је то могуће до правноснажног окончања поступка.

2. *Захтев за споразумни развод брака* (чл. 57. и чл. 312, ст. 2) се може поднети ако брачни другови немају малолетну заједничку или усвојену децу или децу над којом је продужено родитељско старање, односно која су потпуно лишена пословне способности. Кад је поступак покренут овим захтевом ирелевантни су разлози из којих се подноси, те суд није дужан нити овлашћен да се упушта у утврђивање тих разлога. За изрицање развода довољна је јасна и несумњиво изражена воља брачних другова да њихов брак престане на описани начин.

Поступак по захтеву води се пред судијом појединцем, сем кад је уз њега поднет и захтев за издржавање једног од брачних другова, у ком случају о оба захтева одлучује веће (чл. 313).

Развод се изриче пресудом што је очевидно из одредбе чл. 318, ст. 2. која говори о разлозима из којих се може изјавити жалба⁽³⁾.

Иначе, ти разлози су углавном познати у нашем законодавству: Битне повреде одредаба парничног поступка, давање пристанка на развод брака у заблуди или под утицајем принуде или преваре, као и недостатак услова за доношење пресуде, прописаних Законом о коме је реч. Последњи разлог је нов, но он, у основу, такође представља повреду процесних одредаба, али оних које су садржане у овом Закону. То су: изрицање пресуде на основу захтева за споразумни развод ако у браку има заједничке малолетне, нтд. деце, изрицање пресуде од стране судије појединца ако је био стављен захтев за издржавање једног од брачних другова и изрицање пресуде упркос одустанку од захтева једног брачног друга, односно повлачењу захтева од оба брачна друга.

⁽³⁾ О оправданости оваквог регулисања, в. ближе Познић, Грађанско процесно право, Београд, 1967, стр. 385.

Прописивање двеју врста заједничког предлога за развод у зависности од тога да ли у браку има малолетне деце или не је, по свему судећи, извршено у циљу очувања интереса те деце, односно одржања брака у њиховом интересу ако заиста не стоје Законом прописани разлози за развод.

3. *Тужба за развод* (чл. 312, ст. 1) као редовна радња за покретање поступка није претрпела значајније измене. Изричито су регулисани: могућност подношења противтужбе, право наследника да наставе поступак ради доказивања основаности тужбеног захтева, моменти до којих се тужба може повући, садржина пуномоћја за подношење тужбе, итд. чл. 312, чл. 314, чл. 315. и чл. 316).

Заједничком предлогу и тужби мора претходити покушај мирења брачних другова (чл. 59). Поступак мирења је претрпео значајне измене:

а) *Промјена је надлежност органа који спроводи овај поступак.* По Закону за то је надлежан орган старатељства (чл. 99, ст. 2).

б) *Спровођење поступка мирења је посебна процесна претпоставка* за подношење тужбе, односно заједничког предлога за развод: ако будући тужилац или предлагачи не покрену поступак пред органом старатељства и ако се тај поступак, њиховом кривицом не оконча на прописани начин (чл. 60. и чл. 62. ст. 3. и 4) тужба, односно предлог ће бити одбачени.

в) *Недолазак брчаног друга који намерава да поднесе тужбу, или оба брачна друга који намеравају да поднесу предлог, доводи до обустављања поступка, а то, у случају подношења тужбе или предлога, има за последицу одбацавање ових од стране суда.* Штавише, ако је један брачни друг намеравао да поднесе тужбу, па је приступио рочишту за мирење, а касније оба брчана друга одлучила да поднесу предлог, мирење ће се морати поново заказати и биће пуноважно окончано само ако обоје дођу на рочиште. У противном, тужбу, би требало одбацивати.

г) *Орган старатељства је овлашћен да донесе решење о поверавању деце на чување и одгој, ако је то потребно и то решење је на снази док се у бракоразводној парници не донесе нова одлука о овом питању* (чл. 64, ст. 2).

Да је поступак мирења спроведен по Закону, брачни другови, доказују записником (чл. 65, ст. 1).

Закон прописује рок (три месеца) у коме се мора спровести поступак мирења. Међутим, за случај да се у овом року не спроведе, не даје никаво решење. Сматрамо да би у том случају суд требало да узме у поступак тужбу односно предлог. Поступак мирења би у таквом случају изгледа изостао, јер Закон изричито овлашћује само орган старатељства да га води.

О осталим процесним одредбама које се тичу окончања парнице контумационом пресудом, односно пресудом на основу признања и диспозитивним радњама странака, као и ревизије, решења су идентична са онима у материји патернитетских спорова.

Правне последице пресуде, ако је њоме брак поништен, утврђен као непостојећи или разведен наступају истеком рокова за ревизију, односно захтев за заштиту законитости Јавног тужиоца Хрватске (чл.

321, ст. 1), преиначењем пресуде поводом неког од ових правних лекова, тако да се донесе пресуда којом се брак поништава, утврђује непостојећим, односно разводи (чл. 321, ст. 2, тач. 1) и одбијањем неког од ових правних лекова, тако да и даље важи одлука о поништају, утврђењу за непостојећи, односно разводу брака (чл. 321, ст. 2, тач. 2).

Пошто су наступиле правне последице више се не могу изјављивати ванредни правни лекови нити тражити повраћај у пређашње стање (чл. 322, ст. 1).

III. — Следећи посебни парнични поступак односи се на спорове ради поверавања предаје деце на чување и одгој.

У погледу окончања парнице вољом странака, ванредних правних лекова, контумационе пресуде и пресуде на основу признања, као и наступања правних последица правноснажне пресуде, важи све што је речено у претходном одељку.

Једина значајнија новина у овој материји односи се на овлашћење органа старатељства да одлуку о поверавању деце на чување и одгој донесе и када је пре тога одлуку донео суд у бракоразводном или у спору ради утврђивања или оспоравања очинства и материнства (чл. 74, ст. 3).

IV. — Последњи део овог приказа посвећен је улози органа старатељства у поступку пред судом. Из одредби које регулишу његов процесни положај, може се закључити да се он појављује у трострукој функцији:

1. *Као странка*, када покреће поступак пред судом (чл. 306, ст. 1) и када се придружује поступку који је покренуло друго лице, ако је и он овлашћен да поднесе тужбу (чл. 306, ст. 2). Пример за овакав случај пружа тужба за утврђивање очинства из чл. 119. Закона.

2. *Као учесник* кад се у поступку пред судом одлучује о поверавању деце на чување и одгој, итд (чл. 307). У том случају он може предузимати разне парничне радње које су у интересу деце, а нарочито износити чињенице које странке нису изнеле, предлагати доказе и изјављивати правне лекове (чл. 308). Орган старатељства није умешач јер дејство његових радњи не зависи од тога да ли су у супротности са радњама странака или не, нити се он опште меша у интересу одређене странке, већ детета (разуме се, ако је дете странака „придружује“ се њему). Његов положај је веома сличан положају који има јавни тужилац у парничном поступку када интервенише у јавном интересу (чл. 308. и 309).

3. *Као помагач суда* (чл. 310) — орган старатељства је на захтев суда дужан да прикупи податке о личним и породичним приликама деле и странака.